

Suomussalmen kunta

SUOMUSSALMI

Palvelujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

1 Johdanto

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat perustavanlaatuisia arvoja, jotka muodostavat pohjan oikeudenmukaiselle, tasapuoliselle ja hyvinvoivalle yhteiskunnalle. Tässä suunnitelmassa esitetään Suomussalmen kunnan toiminnan ja palvelutuotannon läpileikkaavat periaatteet noiden arvojen edistämiseksi. Tavoitteena on luoda kunta, jossa jokainen yksilö voi kokea olevansa arvokas ja tasavertainen osa yhteisöä. Tämä suunnitelma tarjoaa pohjan sille työlle ja toimii oppaana toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Tässä suunnitelmassa kuvataan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön lähtökohtia alkaen lainsäädännön tuomista velvoitteista ja ulottuen aina kunnan omiin asiakirjoihin, jotka määrittävät tavoitteita kunnan toiminnalle. Palvelujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma linjaa sellaisia keskeisimpiä periaatteita, jotka tulee huomioida kunnan palveluissa, päätöksenteossa ja kaikessa kuntalais- ja asiakasrajapintaan sijoittuvassa toiminnassa. Suunnitelma nivoo nämä periaatteet yhteen Suomussalmen paikallisten olosuhteiden kanssa ja korostaa erityistä huomiota vaativia teemoja.

Kunnat ovat suomalaisessa julkishallinnossa kansalaisen näkökulmasta kaikkein lähin hallinnontaso ja siitä syystä kunnilla on erityisen tärkeä rooli sellaisen ympäristön luomisessa, jossa kaikki asukkaat voivat nauttia samoista oikeuksista ja mahdollisuuksista riippumatta iästä, alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, perhesuhteista, terveydentilasta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta syystä. Jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen kohteluun koulutuksessa, päätöksenteossa ja kaikessa yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää vuorovaikutteista yhteistyötä, kriittisyyttä totuttuja toimintatapoja ja ajatusmalleja kohtaan sekä rohkeutta puuttua epäkohtiin. Suunnitelmaan sitoutumalla lisätään tietoisuutta näistä arvoista ja oikeuksista, ehkäistään syrjintää ja epätasa-arvoa sekä varmistaa, että kunnan palvelut ja päätöksenteko ovat kaikkien saavutettavissa ja palvelevat kaikkien tarpeita.

2 Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden määrittely

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus käyvät käsi kädessä. Tasa-arvolla tarkoitetaan ihmisten yhtäläistä arvoa yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä sukupuoleen katsomatta sekä syrjimättömyyttä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Yhdenvertaisuus taas tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta iästä, alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, poliittisesta toiminnasta, ammattiyhdistystoiminnasta, perhesuhteista, terveydentilasta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta sekä muusta henkilöön liittyvästä syystä. Käytännössä yhdenvertaisuus on sekä syrjimättömyyttä että tasavertaisia mahdollisuuksia saada työtä, koulutusta ja palveluita. Tasa-arvo käsittää siis

sukupuoleen ja sen ilmaisuun liittyvät asiat ja yhdenvertaisuus täydentää sitä muilla henkilöön liittyvillä ominaisuuksilla.

Syrjintä puolestaan on tasa-arvoisuuden tai yhdenvertaisuuden puutetta, eli sitä, kun jotakuta kohdellaan huonommin kuin toista ilman hyväksyttävää syytä. Syrjintä ei ole vain vähemmistöjä koskeva ilmiö, vaan kuka tahansa voi kokea syrjintää esimerkiksi iän tai terveydentilan perusteella. Syrjinnän ehkäiseminen on siis kaikkien eduksi. Yhteiskunnan valtarakenteiden ja historiallisten seikkojen vuoksi jotkut ihmiset kohtaavat syrjintää todennäköisemmin kuin jotkut toiset. Tietämättömyys ja ennakkoluuloisuus kohdistuvat helpommin sellaisiin ihmisiin, jotka eivät sulaudu enemmistöihin tai keskivertoihin eri tilanteissa. Syrjinnän vastustaminen on yhdenvertaisuuden puolustamista, pyrkimistä siihen, että ihmis- ja perusoikeudet sekä tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu toteutuvat jokaisen ihmisen kohdalla.

3 Sääntely ja kuntastrategia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä ohjaavina tekijöinä

Suomen perustuslain (1999/731) mukaan julkisen vallan tulee turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Laissa todetaan kaikkien ihmisten olevan yhdenvertaisia lain edessä, kielletään ihmisten asettaminen eri asemaan henkilöön liittyvistä syistä, annetaan lapsille oikeus tulla kohdelluksi tasa-arvoisesti yksilöinä ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä todetaan, että sukupuolten tasa-arvoa tulee edistää.

Kuntalain (2015/410) mukaan kunta edistää asukkaiden hyvinvointia ja järjestää palvelut sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Laissa todetaan kunnan vastaavan järjestämisvastuunsa piiriin kuuluvien palveluiden yhdenvertaisesta saatavuudesta. Myös kuntia velvoittava hallintolaki (2003/434) toteaa tasapuolisen kohtelun olevan hyvää hallintoa.

Syrjintä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella on kielletty laissa miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (1986/609). Laki velvoittaa kuntia ennaltaehkäisemään lain tarkoittamaa syrjintää ja edistämään sukupuolten tasa-arvoa palveluiden järjestäjänä sekä julkista valtaa käyttävien toimielinten kokoonpanossa. Yhdenvertaisuuslaki (2014/1325, 8 §) puolestaan kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Sen lisäksi, että yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän, se myös velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta Laki myös oikeuttaa sellaisen positiivisen erityiskohtelun, jolla edistetään tosiasiallista yhdenvertaisuutta tai ehkäistään syrjinnästä johtuvia haittoja.

Lainsäädäntö siis ohjaa kuntaa ehkäisemään syrjintää sen kaikissa muodoissa sekä edistämään tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Näiden periaatteiden tulee olla kiinteä osa kaikkea hallintoa ja palvelutoimintaa.

Suomussalmen kuntastrategia 2026–2030 linjaa kunnan arvoiksi yhteisöllisyyden, oikeudenmukaisuuden, rohkeuden ja luottamuksen. Näistä arvoista erityisesti yhteisöllisyys ja oikeudenmukaisuus ovat keskeisiä toimintaa ohjaavia arvoja, kun tähdätään palveluiden tasa-arvoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Yhteisöllisyys kumpuaa yksilöiden kokemuksista yhteisöön pääsemisestä ja siihen kuulumisesta. Tällaisia kokemuksia ei synny kunnan muodostamassa paikallisyhteisössä, jos yksilöt kokevat syrjintää tai eriarvoista kohtelua heidän yksilöllisiin ominaisuuksiinsa perustuen. Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kohtelu on määritelmällisesti oikeudenmukaisuutta. Toisaalta kääntäen tasa-arvoisuudesta ja yhdenvertaisuudesta poikkeaminen on epäoikeudenmukaisuutta, eli vastoin kunnan arvoja.

Myös kuntastrategian kärkitoimenpiteillä on selkeitä kytkentöjä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön. Strategiassa nostetaan esiin muun muassa vieraskielisten työllistymismahdollisuuksien edistäminen sekä monipuoliset koulutusmahdollisuudet. Näillä toimilla muiden tavoitteiden lisäksi vahvistetaan tosiasiallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, kun vahvistetaan erilaisten ihmisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan ja yhteisöihin.

4 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus Suomussalmella

Kaikessa Suomussalmen kunnan toiminnassa noudatetaan lakeja. Näin ollen kunnan henkilöstön tulee toiminnallaan torjua syrjintää ja edistää tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta. Ei kuitenkaan riitä, että kunnan toiminnassa tunnetaan lain velvoitteet ja noudatetaan lakia, vaan on myös tunnistettava, millaiset tekijät ja riskit juuri Suomussalmella ovat olennaisia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Suomussalmen kunnassa väestörakenne sekä kuntastrategian tavoitteet edellyttävät tiettyjen väestöryhmien erityistä huomioimista. Kunnan väestö on ikääntyneempää kuin koko maassa tai Kainuussa keskimäärin. Vuoden 2024 lopussa kunnan väestöstä 42,7 % oli yli 64-vuotiaita. Väestöennusteen mukaisesti yli 64-vuotiaiden osuus voi vielä nousta maltillisesti hieman korkeammalle tasolle seuraavina vuosikymmeninä. Samanaikaisesti kunta pyrkii strategisten linjausten mukaisesti edistämään kunnan muuttovoittoisuutta sekä perhemyönteisyyttä. Kunnan toiminnassa on siis erityisen tärkeää huomioida eri ikäisten ihmisten tarpeet ja yhdenvertaisuus. Lisäksi kuntastrategian mukaisesti edistetään työperäistä maahanmuuttoa, mikä yhdessä yhteisöllisyyden arvon kanssa korostaa tarvetta vahvistaa maahanmuuttajien pääsyä osaksi paikallisia yhteisöjä.

Ikään perustuva tai ikääntyneeseen väestöön kohdistuva syrjintä on usein rakenteellista, eli se ei kumpua ihmisten aktiivista toimista, vaan prosesseista, tiloista tai muista passiivisista elementeistä. Yksin jääminen ja syrjäytyminen voivat muodostua esteeksi yhdenvertaisuuden toteutumiselle, jos ikääntyvä ihminen jää yhteisöjen ja palveluiden ulkopuolelle sosiaalisten siteiden puutteen vuoksi. Näin voi käydä esimerkiksi digitaalisen syrjäytymisen vuoksi. Se

tarkoittaa sähköistyvien palveluiden ja tiedonvälityksen ulkopuolelle jäämistä. Tämä tulee ottaa huomioon kunnallisten palveluiden tiedottamisessa ja asiointikanavissa. Digitaalista syrjäytymistä voidaan myös ehkäistä tarjoamalla digitaitojen opetusta ja huolehtimalla digitaalisten ympäristöjen saavutettavuudesta. Lisäksi ikääntyneen väestön kohdalla esteettömät tilat ja saavutettavat palvelut kannustavat aktiivisuuteen ja osallistumiseen.

Ikääntyvän väestön tavoin, lapsilla ja nuorilla on riski tulla syrjityksi ikänsä perusteella. Alaikäisen yksilön mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ovat rajallisemmat ja riippuvaisemmat yhteiskunnan tarjoamista osallistumisen kanavista. Kunnilla onkin velvollisuus kuulla näitä ryhmiä heitä koskevissa päätöksissä.

Perhemyönteisyydessä on huomioitava lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden lisäksi myös vanhempien tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Erilaiset lapsiperheille suunnatut tuen muodot sekä varhaiskasvatuksen palvelut ehkäisevät esimerkiksi toisen vanhemman jäämistä sivuun yhteiskunnasta perheestä huolehtimisen seurauksena. Palveluiden ja tilojen esteettömyys lisää yhtä lailla yhdenvertaisuutta liikuntarajoitteisille kuin lastenrattaiden kanssa asioivillekin.

Suomussalmen kunnan väestöön kuuluu ihmisiä useista erilaisista taustoista ja kulttuureista. Tämä monimuotoisuus on pysyvä osa kuntaa, kun strategian linjausten mukaisesti edistetään Suomussalmelle suuntautuvaa maahanmuuttoa. Erityisesti rakenteellinen syrjintä kohdistuu tällaisiin väestöryhmiin.

Ikääntyneistä, vammaisista ja nuorista poiketen monikulttuurisella väestöllä ei ole erityistä vaikuttamistoimielintä, joten näiden ryhmien äänen tuominen päätöksentekoon vaatii erityistä ponnistelua. Maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden edistämiseksi keskeistä on heidän kotouttamisensa osalliseksi suomalaista yhteiskuntaa.

Ennakkoluulot ja tietämättömyys ovat keskeinen tekijä syrjinnän taustalla. Eri kulttuureissa esimerkiksi uskonto saattaa näyttäytyä arjessa pukeutumisessa tai ruokavaliossa. Ihminen, joka ei ymmärrä toisen kulttuuria, saattaa tahattomasti tai tahallaan kohdella toista eri tavalla. Ennakkoluuloton kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat avain syrjimättömään palveluun.

Kaikkien näiden eri ryhmien kohdalla on myös tunnistettava riskit moniperusteiseen syrjintään. Se tarkoittaa sitä, kun henkilöä kohdellaan eri tavoin useamman kuin yhden yhdenvertaisuuslaissa tarkoitetun henkilöön liittyvän tosiseikan tai olettamuksen perusteella. Tällaisia riskejä liittyy esimerkiksi syrjäytyneiden ikäihmisten, maahanmuuttajalasten tai liikuntarajoitteisten perheenäitien palveluun, kohtaamiseen ja osallistamiseen.

5 Periaatteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Suomussalmen kunnan kaikessa päätöksenteossa ja palvelutuotannossa sitoudutaan syrjimättömyyteen sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden proaktiiviseen edistämiseen. Tämän lisäksi edellä kuvattujen paikallisten erityispiireiden vuoksi kunnan toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota:

- 1) päätöksenteossa aliedustettujen kuulemiseen
- 2) tilojen esteettömyyteen ja palveluiden saavutettavuuteen
- 3) moninkertaisen syrjinnän ehkäisyyn ja riskien tunnistaminen

Nämä periaatteet ovat osa kaikkea kunnan toimintaa. Kuitenkin erityisen tärkeää on huomioida näitä seikkoja päätösten vaikutusten ennakkoarvioinnissa, HYTE-toiminnassa sekä osallisuutta edistävissä toimenpiteissä.

Näitä periaatteita tarkastellaan uudelleen tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään strategiakausittain.